

The Adoption of Sustainable Rubber Production Standards by Rubber Farmers

Suwanna Sayruamyat¹ Kanokwan Nuchanram^{1*} Thanaporn Athipanyakul¹

Chakrit Potchanasin¹ and Kulapa Kuldilok¹

¹Faculty of Economics, Kasetsart University, Thailand

*Corresponding author: kanokwan.nuc@ku.th

This research aims to analyze the factors influencing the adoption and implementation of production standards by rubber farmers in global value chains, as well as to examine the conditions and limitations for the adaptation of these farmers. Additionally, it evaluates the economic and social impacts of complying with these standards in order to propose guidelines for enhancing the capacity of Thai rubber farmers. The study employed a mixed-methods research design, collecting data from 34 rubber farmers in Surat Thani and Trat provinces through in-depth interviews, and analyzing both qualitative and quantitative data. The research findings indicate that farmers have a moderate level of adoption of Good Agricultural Practices (GAP) and a high level of adoption of the Forest Stewardship Council (FSC) standard. The main obstacles to GAP adoption were the use of fresh latex strainers and the control of soil pH, while the challenges for FSC adoption included the development of a labor risk assessment and mitigation plan, as well as the payment of overtime wages. Significant factors influencing GAP adoption included off-farm income, plantation size, and labor hiring patterns. Meanwhile, FSC adoption was correlated with on-farm income. A higher level of standard adoption was associated with increased yield and net profit. Specifically, upgrading GAP from a low to a high level resulted in an increase in profits of 22,904 Baht per rai, while upgrading FSC from a low to a high level led to an increase in profits of 18,481 Baht per rai. The policy recommendations include implementing premium price mechanisms, subsidizing certification costs, developing personnel and mentorship systems, and creating a strategic plan to systematically promote FSC standards.

Keywords: Global Value Chains, Rubber, Gap Standard, FSC Standard, Economic Impact

การยอมรับมาตรฐานการผลิตยางพาราอย่างยั่งยืนของเกษตรกร

สุวรรณ สายรวมญาติ¹ กนกวรรณ นุชาญรัมย์^{1*} ธนาภรณ์ อธิปัญญากุล¹

จักรกฤษณ์ พจนศิลป์¹ และ กุลภา กุลดิลก¹

¹คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ประเทศไทย

*Corresponding author: kanokwan.nuc@ku.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เงื่อนไขและข้อจำกัดในการปรับตัวของเกษตรกรผู้ปลูกยางพาราตลอดจนประเมินผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมจากการปฏิบัติตามมาตรฐาน เพื่อเสนอแนวทางยกระดับศักยภาพเกษตรกรยางพาราไทย การวิจัยใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสานเก็บข้อมูลจากเกษตรกรผู้ปลูกยางพารา 34 ราย ในจังหวัดสุราษฎร์ธานีและตราด ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ พบว่า เกษตรกรมีการยอมรับมาตรฐาน GAP ระดับปานกลาง และการยอมรับมาตรฐาน FSC ในระดับสูง ตัวชี้วัดของมาตรฐาน GAP ที่เกษตรกรไม่ยอมรับมากที่สุด ได้แก่ การใช้ตะแกรงกรองน้ำยางสด และการควบคุมค่า pH ของดิน ขณะที่ตัวชี้วัดมาตรฐาน FSC ได้แก่ การจัดทำแผนประเมินและบรรเทาความเสี่ยงด้านแรงงาน และการจ่ายค่าล่วงเวลา ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการยอมรับมาตรฐาน GAP ได้แก่ รายได้นอกภาคเกษตร ขนาดพื้นที่ปลูก และรูปแบบการจ้างแรงงาน ขณะที่การยอมรับมาตรฐาน FSC มีความสัมพันธ์กับรายได้ในภาคเกษตร การยอมรับมาตรฐานในระดับสูงสัมพันธ์กับผลผลิตและกำไรสุทธิที่เพิ่มขึ้น โดยหากยกระดับมาตรฐาน GAP จากระดับน้อยเป็นมากสามารถเพิ่มกำไร 22,904 บาทต่อไร่ต่อปี และหากยกระดับมาตรฐาน FSC จากระดับน้อยเป็นมากสามารถเพิ่มกำไรเป็น 18,481 บาทต่อไร่ต่อปี ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อส่งเสริมการยอมรับมาตรฐาน ได้แก่ การใช้กลไกราคาพรีเมียม การอุดหนุนค่าตรวจรับรอง การพัฒนาบุคลากรและระบบพี่เลี้ยง รวมถึงการจัดทำแผนยุทธศาสตร์เพื่อส่งเสริมมาตรฐาน FSC อย่างเป็นระบบ

คำสำคัญ: ห่วงโซ่คุณค่าโลก, ยางพารา, มาตรฐาน GAP, มาตรฐาน FSC, ผลกระทบทางเศรษฐกิจ

© 2025 A-EMS: Applied Economics, Management and Social Sciences

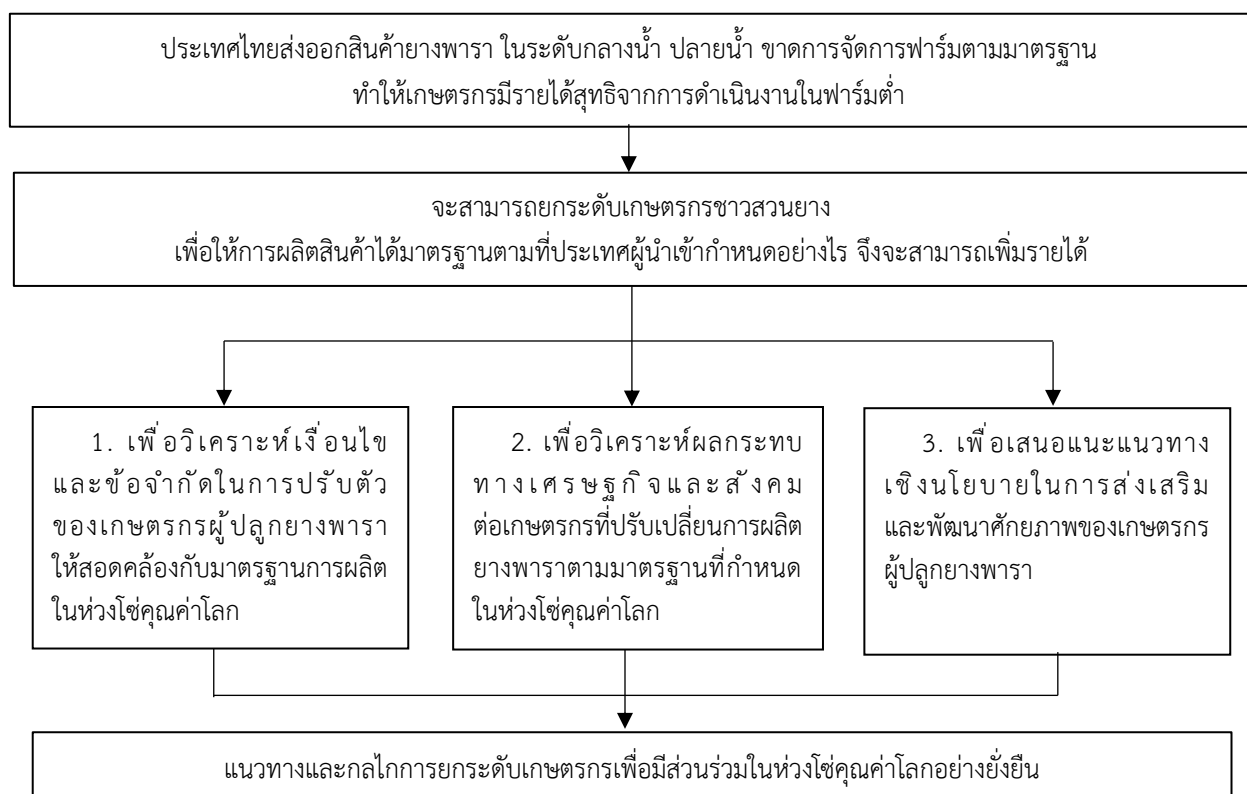
บทนำ

ห่วงโซ่คุณค่าโลก (Global Value Chains – GVCs) ในภาคเกษตรและอาหารมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจการค้าทั้งในและต่างประเทศของประเทศไทย และห่วงโซ่การผลิตได้พัฒนาและปรับเปลี่ยนอยู่เสมอ ด้วยเหตุที่การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลกให้ความสำคัญเรื่องความยั่งยืนที่เพิ่มมากขึ้น นำไปสู่การสร้างข้อกำหนดและมาตรฐานทางการค้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมและสิทธิแรงงาน ในปี 2567 ประเทศไทยในฐานะผู้ผลิตและส่งออกยางพาราและผลิตภัณฑ์เป็นอันดับหนึ่งของโลก ร้อยละ 31.3 ของตลาดโลก ซึ่งประเทศไทยมีพื้นที่ยืนต้นยางพารา 23.81 ล้านไร่ สามารถผลิตยางแห้งได้ 4.74 ล้านตัน ผลผลิตเฉลี่ย 213 กิโลกรัมยางดิบต่อไร่ต่อปี ใช้ในประเทศ 1.12 ล้านตัน ส่งออกได้มากถึง 3.84 ล้านตัน สามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจนับไม่น้อยกว่าแสนล้านบาท (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2567) ด้วยเหตุนี้ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับมาตรฐานการผลิตในระดับพาร์มอย่างยั่งยืน เนื่องจากยางพาราเป็นพืชยืนต้นมีคุณสมบัติในการดูดซับก๊าซเรือนกระจก สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เกษตรกรผู้ปลูกยางพาราของไทยจึงต้องปรับตัวกับมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อรักษาขีดความสามารถการแข่งขันยางพาราไทยในตลาดโลก

ท่ามกลางปัจจัยที่เปลี่ยนแปลงในหลายมิติ ทั้ง การเมืองระหว่างประเทศ ภาวะเศรษฐกิจหดตัว และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่รุนแรง ส่งผลให้การมีส่วนร่วมในห่วงโซ่มูลค่าโลกของเกษตรกรรายย่อย และรายกลางยังคงเผชิญกับข้อจำกัดหลายประการ ทั้งเครื่องมือ เครือข่ายข้อมูล และการบริหารจัดการสวน ยางพารา ให้สอดคล้องกับมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practices: GAP) ซึ่งเป็น มาตรฐานขั้นต่ำของประเทศไทย และมาตรฐาน Forest Stewardship Council (FSC) ซึ่งกำลังเป็นที่ต้องการ ของตลาดมากขึ้น (สุรศักดิ์ ตาดทอง และคณะ, 2566) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยที่ผ่านมาจะมุ่งเน้นศึกษาห่วงโซ่ มูลค่าในระดับอุตสาหกรรมเป็นส่วนใหญ่ แต่ยังคงมีช่องว่างในการศึกษาเชิงลึกถึงเงื่อนไข ข้อจำกัด และผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับครัวเรือนเกษตรกรที่เกิดจากการยอมรับมาตรฐานการผลิต อย่างยั่งยืน ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจยอมรับ และปรับใช้มาตรฐานการผลิตของเกษตรกรผู้ปลูกยางพาราในพื้นที่สำคัญ เพื่อเสนอแนะกลไกและนโยบาย ที่เหมาะสมในการส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถเข้าร่วมในห่วงโซ่มูลค่าโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

อุตสาหกรรมยางพาราของไทยเผชิญกับความท้าทายสำคัญ โดยเฉพาะระดับต้นน้ำของโซ่อุปทานซึ่งเป็น เกษตรกรรายย่อย ขั้นตอนการดูแลสวนยางตลอดจนการเก็บเกี่ยวยังไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลที่ประเทศคู่ ค้าในโซ่มูลค่าโลกกำหนด ดังนั้น การวิจัยนี้มุ่งศึกษาถึงแนวทางในการยกระดับเกษตรกรผู้ปลูกยางพาราให้ สามารถผลิตยางพาราได้มาตรฐานที่ประเทศคู่ค้ากำหนด สร้างรายได้ที่เพียงพอ ซึ่งจำเป็นต้องเข้าใจเงื่อนไขและ ข้อจำกัดในการปรับตัวของเกษตรกร ทั้งยังต้องวิเคราะห์ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมของการปรับเปลี่ยน การผลิตยางพาราให้ได้มาตรฐาน เพื่อเสนอแนะทางเชิงนโยบายการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรผู้ ปลูกยางพาราให้สามารถเข้าเป็นส่วนหนึ่งของห่วงโซ่มูลค่าโลกได้ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed-Methods Research) ระหว่างวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรที่ศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ เกษตรกรผู้ปลูกยางพาราในจังหวัดสุราษฎร์ธานีและตราด ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีการส่งเสริมมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practices: GAP) และการทำสวนยางตามมาตรฐาน FSC ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็นแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ทั้งจากเกษตรกรผู้ปลูกยางพารารายเล็ก 30 ราย โดยรายเล็กมีขนาดพื้นที่ 1 – 50 ไร่ และรายกลาง 4 ราย ขนาดพื้นที่ 50 – 250 ไร่ นอกจากนี้ยังมีการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้แทนโรงงานแปรรูป และเจ้าหน้าที่จากการยางแห่งประเทศไทย (กยท.) จำนวน 2 หน่วยงาน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือหลักคือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) พัฒนาจากกรอบตัวชี้วัดของมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practices: GAP) เป็นมาตรฐานขั้นต่ำของประเทศไทยที่มีการรับรองโดยกรมวิชาการเกษตร ซึ่งจะมีตัวชี้วัดหลายตัวชี้วัด (สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2568) และมาตรฐานการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน (FSC) ซึ่งเป็นมาตรฐานของญี่ปุ่นที่กำหนดให้ผลิตภัณฑ์จากไม้ต้องมีใบรับรองมาตรฐาน FSC เพื่อแสดงแหล่งที่มาของไม้ว่าเป็นไม้ที่ถูกต้องตามกฎหมาย ไม่ได้มาจากการบุกรุกทำลายป่า หรือทำลายสิ่งแวดล้อม สินค้าที่ขอรับรองได้คือ น้ำมัน ยางก้อนถ้วย ยางเครพ ยางแผ่นดิบ ยางแผ่นรมควัน ไม้ซุง ไม้ท่อน และกิ่งไม้ สำหรับรายละเอียดดูได้จากเว็บไซต์ (การยางแห่งประเทศไทย, 2568)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยนี้รวบรวมข้อมูล 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ผู้วิจัยรวบรวมจากเอกสารทางวิชาการ รายงานของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และข้อมูลสถิติที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมยางพารา ส่วนที่ 2 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างที่คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling Technique) ใน 2 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดตราด ซึ่งเป็นตัวแทนของพื้นที่ส่งเสริมมาตรฐานสำหรับเกษตรกรรายย่อยและรายกลาง และจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นแหล่งเพาะปลูกที่สำคัญและมีเกษตรกรรายใหญ่จำนวนมากแต่เข้าถึงข้อมูลได้อย่างจำกัด จึงกำหนดจำนวนตัวอย่าง 35 ตัวอย่าง ซึ่งมากกว่า 30 ตัวอย่างนับว่าเป็นตัวอย่างขนาดใหญ่อย่างใดก็ตามมีจำนวนตัวอย่างที่มีข้อมูลสมบูรณ์เพียง 34 ตัวอย่าง ซึ่งข้อมูลมีความอึดอัดและมีความเหมาะสมเพียงพอที่ใช้ในการวิเคราะห์ ภายใต้ข้อจำกัดด้านเวลาและงบประมาณในการเก็บรวบรวมข้อมูล (Anderson, et al., 2011)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยนี้ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

4.1 การวิเคราะห์เนื้อหาและข้อจำกัด งานวิจัยนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ร่วมกับสถิติเชิงพรรณนาเพื่อจำแนกกระดับการยอมรับมาตรฐาน GAP ของเกษตรกรออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับน้อย ระดับปานกลาง และระดับมาก จากนั้นทดสอบความแตกต่างของปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการยอมรับโดยใช้สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) และการทดสอบไคสแควร์

4.2 การวิเคราะห์ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจและสังคม อาศัยหลักการประเมินโดยการเปรียบเทียบกำไรสุทธิระหว่างกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมและไม่เข้าร่วมโครงการจัดทำมาตรฐาน FSC ในสวนยางพาราเพื่อวิเคราะห์ผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นกับเกษตรกร โดยวัดจากกำไรหรือรายได้สุทธิที่เพิ่มขึ้น

4.3 การสังเคราะห์ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพที่ได้มาสังเคราะห์ร่วมกับแนวคิดการวางแผนกลยุทธ์ (Strategic Planning) เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

1. ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย พบว่า

1.1 ลักษณะทางประชากรศาสตร์และเศรษฐกิจของเกษตรกร

ผลการสำรวจเกษตรกรชาวสวนยางพาราจำนวน 34 ราย ประกอบด้วย เกษตรกรผู้ปลูกยางพารา รายย่อยและรายกลางจากจังหวัดตราด ที่มีพื้นที่เพาะปลูกขนาด 1-50 ไร่ จำนวน 30 ราย และเกษตรกรขนาดกลาง ซึ่งมีพื้นที่ 50-250 ไร่ จากจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 4 ราย พบว่า สวนของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างได้รับการรับรองมาตรฐาน FSC แล้วร้อยละ 47 ของจำนวนตัวอย่างทั้งหมด โดยสัดส่วนของเกษตรกรร้อยละ 24 อยู่ในระหว่างขั้นตอนการขอรับรอง และยังไม่ได้รับการรับรองร้อยละ 29 ของจำนวนตัวอย่างทั้งหมด

เมื่อพิจารณาข้อมูลลักษณะประชากรศาสตร์และเศรษฐกิจสังคม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 76.47) มีอายุเฉลี่ย 50.47 ปี ระดับการศึกษาสูงสัณน้อยกว่าปริญญาตรี และมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3-5 คน ประกอบอาชีพเกษตรกรร้อยละ 79.41 โดยทำสวนยางเป็นหลัก มีพื้นที่สวนยางที่ให้ผลผลิตแล้วเฉลี่ย 12.93 ไร่ต่อครัวเรือน มีประสบการณ์การทำสวนยางเฉลี่ย 22.94 ปี กลุ่มตัวอย่างมีรายได้จากภาคเกษตรเฉลี่ย 284,774.71 บาทต่อปี และมีรายได้จากนอกภาคเกษตรเสริมเฉลี่ย 67,041.18 บาทต่อปี

เมื่อพิจารณาลักษณะการทำสวนยางพาราของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ทำการเพาะปลูกบนที่ดินของตนเอง (ร้อยละ 85.29) โดยมีเอกสารสิทธิ์เป็นโฉนด (ร้อยละ 52.95) และ ส.ป.ก. 4-01 (ร้อยละ 26.47) เป็นหลัก ทั้งนี้ พื้นที่เพาะปลูกทั้งหมดไม่อยู่ในเขตป่าเสื่อมโทรมหากแต่อยู่นอกเขตชลประทาน ร้อยละ 47.06 จึงต้องพึ่งพาน้ำฝนเป็นแหล่งน้ำหลัก เกษตรกรบางส่วนใช้แหล่งน้ำตามธรรมชาติ เช่น บ่อหรือสระ คิดเป็นร้อยละ 26.47 ของกลุ่มตัวอย่าง

ในด้านการจัดการฟาร์ม พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ พึ่งพาการจ้างแรงงานภายนอกในการผลิต (ร้อยละ 88.24) ใช้แรงงานในครัวเรือนทั้งหมดเพียงร้อยละ 11.76 สำหรับสถานะทางการเงิน เกษตรกรเกินกว่าครึ่ง ยังมีภาระหนี้สิน (ร้อยละ 61.77) โดยมีหนี้สินเฉลี่ย 123,588.23 บาทต่อครัวเรือน เมื่อประเมินระดับการยอมรับความเสี่ยงของตนเอง พบว่า เกษตรกรมีระดับการยอมรับความเสี่ยงทั่วไปเฉลี่ยอยู่ที่ 3.56 คะแนน และความเสี่ยงด้านการลงทุนเฉลี่ย 3.65 คะแนน ซึ่งระดับความเสี่ยงทั้งสองจัดอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง

1.2. ระดับการยอมรับและการปฏิบัติตามมาตรฐาน

1.2.1 มาตรฐาน GAP

ผลการวิเคราะห์ระดับการยอมรับและปฏิบัติตามมาตรฐานการจัดการสวนยางพาราที่ดี (GAP) ของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง (n=34) พบว่า โดยภาพรวมเกษตรกรยอมรับมาตรฐาน GAP ด้วยคะแนนเฉลี่ย 72.00 คะแนน จาก 100 คะแนนเต็ม เมื่อจำแนกกลุ่ม พบว่า เกษตรกรมีการยอมรับในระดับปานกลาง มากที่สุด มีคะแนนการยอมรับเฉลี่ย 71.79 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 41.18 ของกลุ่มตัวอย่าง โดยกลุ่มที่มีการยอมรับระดับสูง มีคะแนนการยอมรับเฉลี่ย 91.03 คะแนน มีสัดส่วนเท่ากับกลุ่มยอมรับระดับน้อย มีคะแนนการยอมรับเฉลี่ย 52.56 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 29.41 ของกลุ่มตัวอย่าง (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ค่าคะแนนที่ปฏิบัติตามตัวชี้วัดและระดับการยอมรับมาตรฐาน GAP

ระดับการยอมรับ	คะแนนเฉลี่ย	ช่วงคะแนน	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
น้อย	52.56	44 - 62	10	29.41
ปานกลาง	71.79	63 - 81	14	41.18
สูง	91.03	82 - 99	10	29.41
รวม	72.00	คะแนนต่ำสุด 44 คะแนนสูงสุด 99	34	100.00

1) การปฏิบัติได้ตามตัวชี้วัดมาตรฐาน GAP

ตัวชี้วัดที่เกษตรกรทุกรายสามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขของมาตรฐาน GAP ได้ คือ การปรับปรุงและบำรุงดิน การห้ามดื่มสุราขณะปฏิบัติงาน และการทำสัญญาจ้างแรงงาน ตัวชี้วัดที่เกษตรกรเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 97-100) สามารถปฏิบัติได้ดี ได้แก่ การมีเอกสารสิทธิในที่ดินที่ถูกต้อง การคัดเลือกต้นยางที่มีขนาดสม่ำเสมอก่อนเปิดกรีด การดูแลความสะอาดระหว่างการขนส่ง การมีสัญญาจ้างแรงงาน และการห้ามดื่มสุราขณะปฏิบัติงาน ในทางกลับกัน ตัวชี้วัดที่เกษตรกรปฏิบัติตามได้ในสัดส่วนที่น้อย 3 อันดับแรก คือ 1) การใช้ตะแกรงกรองน้ำยางสด ขนาด 40 mesh สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขเพียงร้อยละ 35.29 ของกลุ่มตัวอย่าง 2) การขนส่งน้ำยางถึงจุดรับซื้อภายใน 8 ชั่วโมง สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขร้อยละ 38.24 ของกลุ่มตัวอย่าง และการควบคุมค่า pH ของดินให้อยู่ในช่วง 4.5-5.5 สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขร้อยละ 41.18 ของกลุ่มตัวอย่าง

สาเหตุหลักที่เกษตรกรไม่สามารถใช้ตะแกรงกรองน้ำยางสดตามขนาดที่กำหนด และไม่ส่งน้ำยางถึงจุดรับซื้อภายใน 8 ชั่วโมง เนื่องจากเกษตรกรในพื้นที่ดังกล่าวไม่ได้ผลิตและจำหน่ายในรูปแบบน้ำยางสด จึงขาดการรับรู้ในข้อกำหนดดังกล่าว แต่เกษตรกรก็ให้ข้อมูลว่า เงื่อนไขดังกล่าวสามารถปรับปรุงได้ไม่ยากหากมีความจำเป็น ส่วนการควบคุมค่า pH ดินนั้น เกษตรกรไม่ทราบและไม่ได้ปฏิบัติตามข้อกำหนดนี้ สูงถึงร้อยละ 52.94

2) ความท้าทายที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่ม

เมื่อวิเคราะห์จำแนกตามระดับการยอมรับ พบว่า แต่ละกลุ่มมีจุดอ่อนที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ กลุ่มยอมรับน้อยมีความท้าทายอย่างยิ่งในเรื่อง การป้องกันน้ำยางระหว่างขนส่ง โดยไม่สามารถปฏิบัติตามได้ถึงร้อยละ 90.00 ของจำนวนกลุ่มระดับการยอมรับน้อย กลุ่มระดับการยอมรับปานกลางมีความท้าทายในเรื่อง การป้องกันน้ำยางระหว่างขนส่ง และการบันทึกข้อมูลต่อเนื่องอย่างน้อย 2 ปี และกลุ่มระดับการยอมรับสูง มีความท้าทายหลักคือ การวิเคราะห์ดินอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง โดยไม่สามารถปฏิบัติตามได้ถึงร้อยละ 60.00 ของจำนวนกลุ่มยอมรับสูง

เมื่อประเมินจากมุมมองความยากง่ายในการปฏิบัติของเกษตรกรโดยตรง พบว่า ตัวชี้วัดที่เกษตรกรลงความเห็นว่าปฏิบัติได้ยากที่สุด คือ การจัดการค่า pH ของดิน การวิเคราะห์ดินประจำปี และการบันทึกข้อมูลการผลิตอย่างต่อเนื่อง ซึ่งชี้ให้เห็นว่าความท้าทายที่แท้จริงของเกษตรกรอยู่ที่การจัดการเชิงเทคนิคที่ต้องอาศัยการตรวจวิเคราะห์และการจัดทำเอกสารข้อมูลฟาร์ม

1.2.2 มาตรฐาน FSC

ผลการประเมินการยอมรับและปฏิบัติตามมาตรฐาน FSC พบว่า ภาพรวมของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 66.00 คะแนน โดยเกษตรกรจำนวน 17 ราย คิดเป็นร้อยละ 50.00 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ยอมรับและปฏิบัติตามมาตรฐาน FSC ในระดับสูง โดยมีคะแนนเฉลี่ย 89.29 คะแนน รองลงมาคือกลุ่มที่มีระดับการยอมรับน้อย คิดเป็นร้อยละ 32.35 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด คะแนนเฉลี่ย

42.68 คะแนน และระดับการยอมรับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 17.65 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด คะแนนเฉลี่ย 66.07 คะแนน (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ค่าคะแนนที่ปฏิบัติตามตัวชี้วัดและระดับการยอมรับมาตรฐาน FSC

ระดับการยอมรับ	คะแนนเฉลี่ย	ช่วงคะแนน	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
น้อย	42.86	32-54	11	32.35
ปานกลาง	66.07	55-77	6	17.65
สูง	89.29	78-99	17	50.00
รวม	66.00	คะแนนต่ำสุด 32 คะแนนสูงสุด 99	34	100.00

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในรายตัวชี้วัด พบว่ามีข้อกำหนดที่เกษตรกรยังปฏิบัติตามได้น้อยและเป็นอุปสรรคสำคัญ 4 ประการ ได้แก่

- 1) การทำพื้นที่เพาะปลูกแบบขั้นบันได ในพื้นที่ที่มีความลาดชันเกิน 15 องศา (ไม่พบผู้ปฏิบัติเลย)
- 2) การจัดทำแผนประเมินและบรรเทาความเสี่ยงด้านแรงงาน (ร้อยละ 61.76 ไม่ปฏิบัติ)
- 3) การจ่ายค่าล่วงเวลาในอัตราที่สูงกว่าปกติ อย่างน้อยร้อยละ 25 (ร้อยละ 58.82 ไม่ปฏิบัติ)

- 4) การควบคุมและบันทึกสถิติอุบัติเหตุจากการทำงาน (ร้อยละ 58.82 ไม่ปฏิบัติ)

ทั้งนี้ อุปสรรคหลักที่เห็นสาเหตุให้เกษตรกรไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดดังกล่าวเกิดจากการที่เกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่รับรู้และขาดความเข้าใจในข้อกำหนดนั้น ๆ แม้ว่าเกษตรกรจะประเมินว่าข้อกำหนดดังกล่าวสามารถปฏิบัติได้ไม่ยากหากมีความจำเป็น

1.2.3 การเปรียบเทียบการยอมรับมาตรฐาน GAP และ FSC

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าระดับการยอมรับมาตรฐาน FSC ของเกษตรกรสูงกว่า GAP โดยมีสัดส่วนเกษตรกรที่ยอมรับในระดับสูงถึงร้อยละ 50.00 เมื่อเทียบกับ GAP ที่มีเพียงร้อยละ 29.41 และยังพบว่า เกษตรกรที่ยอมรับมาตรฐาน GAP ในระดับสูงมีแนวโน้มที่จะยอมรับมาตรฐาน FSC ในระดับสูงด้วยเช่นกัน (ตารางที่ 1 และ 2)

เมื่อเปรียบเทียบระดับการยอมรับระหว่างมาตรฐาน GAP และ FSC พบความสัมพันธ์ที่น่าสนใจ กล่าวคือ เกษตรกรที่ยอมรับมาตรฐาน GAP ในระดับสูง (10 ราย) มีแนวโน้มที่จะยอมรับมาตรฐาน FSC ในระดับสูงด้วยเช่นกัน (9 ราย) ในทำนองเดียวกัน กลุ่มที่ยอมรับมาตรฐาน FSC ในระดับสูง (17 ราย) ก็มีการยอมรับมาตรฐาน GAP ในระดับปานกลางถึงสูงเป็นส่วนใหญ่ (รวม 16 ราย) ผลลัพธ์นี้ชี้ให้เห็นว่าแม้มาตรฐานทั้งสองจะมีข้อกำหนดต่างกัน แต่ศักยภาพในการปฏิบัติตามมาตรฐานหนึ่งมีความเชื่อมโยงกับอีกมาตรฐานหนึ่งอย่างมีนัยสำคัญ (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 จำนวนเกษตรกรที่ยอมรับการปฏิบัติตามมาตรฐาน GAP และ FSC ในระดับที่ต่างกัน

ระดับการยอมรับ มาตรฐาน GAP	ระดับการยอมรับมาตรฐาน FSC			
	น้อย	ปานกลาง	มาก	รวม
น้อย	6	3	1	10
ปานกลาง	4	3	7	14
มาก	1	-	9	10
รวม	11	6	17	34

ผลการวิเคราะห์ชี้ว่า เกษตรกรมีศักยภาพในการเข้าสู่ระบบมาตรฐานทั้งสอง แต่ยังคงมีความท้าทายที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน โดยความท้าทายหลักในการทำมาตรฐาน GAP เป็นประเด็นด้านกระบวนการผลิตและการจัดการเชิงเทคนิค เช่น การกรอสิ่งแปลกปลอมออกจากน้ำยาง การควบคุมระยะเวลาขนส่งน้ำยางให้ได้ภายใน 8 ชั่วโมง การควบคุมค่า pH และการตรวจวิเคราะห์ดินอย่างสม่ำเสมอ ขณะที่ความท้าทายของการทำมาตรฐาน FSC เป็นประเด็นด้านการบริหารจัดการเชิงระบบและสวัสดิภาพแรงงาน เช่น การจัดทำระบบประเมินความเสี่ยง การจ่ายค่าล่วงเวลาตามกฎหมาย การบันทึกและควบคุมข้อมูลความปลอดภัยในการทำงาน และการจัดการพื้นที่เชิงกายภาพในพื้นที่ลาดชัน (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 ตัวชี้วัดที่ยอมรับในการปฏิบัติน้อยตามมาตรฐาน GAP และ FSC

ตัวชี้วัด	GAP	FSC
ระยะเวลาขนส่งน้ำยางสดภายใน 8 ชั่วโมง	×	
การแยกสิ่งแปลกปลอมออกจากน้ำยางสด	×	
ค่า pH ที่เหมาะสม	×	
การตรวจวิเคราะห์ดินอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง	×	
พื้นที่ขึ้นบันได		×
ระบบประเมินความเสี่ยงด้านแรงงาน		×
อุบัติเหตุในการทำงานน้อยกว่า 45 ครั้งต่อล้านชั่วโมงการทำงาน		×
ค่าจ้างล่วงเวลาที่ต้องมากกว่าในเวลอย่างน้อยร้อยละ 25		×

1.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับมาตรฐาน

1.3.1 มาตรฐาน GAP

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับการยอมรับมาตรฐาน GAP โดยเปรียบเทียบลักษณะของเกษตรกรในกลุ่มที่มีการยอมรับระดับสูง ระดับปานกลาง และระดับน้อย ในแต่ละมิติ พบว่า

1) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม กลุ่มที่มีการยอมรับมาตรฐานสูงมี รายได้ในภาคเกษตรเฉลี่ยสูงสุด ประมาณ 382,100.00 บาทต่อปี และมีประสบการณ์ทำสวนยางยาวนานที่สุด โดยเฉลี่ย 25.30 ปี ในขณะที่กลุ่มยอมรับน้อยมีรายได้ในภาคเกษตรต่ำที่สุด ประมาณ 206,534.00 บาทต่อปี จากการทดสอบทางสถิติ พบว่า รายได้นอกภาคเกษตร เป็นปัจจัยเดียวในกลุ่มนี้ที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.1$) ระหว่างกลุ่ม ($F = 3.120$, $p = 0.058$)

2) ปัจจัยด้านทรัพยากรฟาร์ม พบแนวโน้มที่ชัดเจนว่ากลุ่มที่มีการยอมรับสูงมีขนาดพื้นที่ปลูกยางพาราและพื้นที่กรีดยางมากที่สุด (29.30 ไร่ และ 15.90 ไร่ ตามลำดับ) ในขณะที่กลุ่มยอมรับน้อยมีขนาดพื้นที่น้อยที่สุด (10.10 ไร่) ซึ่งความแตกต่างของขนาดพื้นที่ปลูกนี้ มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.1$) ($F = 2.540$, $p = 0.094$) และยังพบว่า รูปแบบการจ้างแรงงาน มีความสัมพันธ์กับระดับการยอมรับมาตรฐานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.1 อีกด้วย

3) ปัจจัยด้านทัศนคติด้านความเสี่ยง กลุ่มที่มีการยอมรับมาตรฐานสูงมีระดับการยอมรับความเสี่ยงทั่วไปสูงที่สุด โดยมีคะแนนการยอมรับความเสี่ยงทั่วไปเฉลี่ย 4.20 คะแนน ในทางตรงกันข้ามกลุ่มยอมรับปานกลางมีระดับการยอมรับความเสี่ยงในการลงทุนสูงที่สุด (เฉลี่ย 4.21 คะแนน) ในขณะที่กลุ่มยอมรับน้อยมีระดับการยอมรับความเสี่ยงทั้งสองด้านต่ำที่สุด

1.3.2 มาตรฐาน FSC

ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับการยอมรับมาตรฐาน FSC ได้เปรียบเทียบลักษณะของเกษตรกรในกลุ่มที่มีการยอมรับในแต่ละระดับ ดังนี้

1) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ไม่พบแนวโน้มที่ชัดเจนด้านอายุและประสบการณ์ โดยกลุ่มยอมรับน้อยกลับมีอายุและประสบการณ์เฉลี่ยสูงสุด (54.82 ปี และ 25.45 ปี ตามลำดับ) สำหรับโครงสร้างรายได้ พบว่า กลุ่มยอมรับปานกลางมี รายได้ในภาคเกษตรเฉลี่ยสูงสุด 454,623.33 บาทต่อปี ในขณะที่กลุ่มยอมรับสูงมี รายได้นอกภาคเกษตรเฉลี่ยสูงสุด 82,894.12 บาทต่อปี จากการทดสอบทางสถิติ พบว่า รายได้ในภาคเกษตร เป็นปัจจัยเดียวในด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีความแตกต่างกันระหว่างกลุ่มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.1$) ($F = 2.700$, $p = 0.082$)

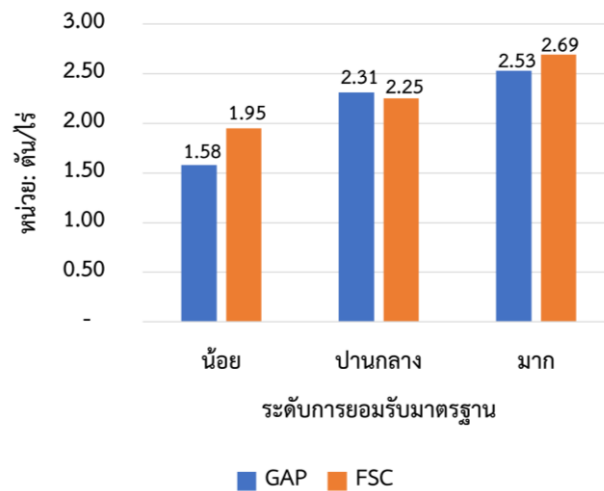
2) ปัจจัยด้านทรัพยากรฟาร์ม กลุ่มยอมรับสูงมีขนาดพื้นที่ปลูกยางพาราเฉลี่ยมากที่สุด 26.18 ไร่ อย่างไรก็ตาม พื้นที่ที่สามารถกรีดยางได้แล้วมีขนาดใกล้เคียงกันทุกกลุ่ม (ประมาณ 12-13 ไร่) ในด้านความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ กลุ่มยอมรับสูงมีความหลากหลายในการผลิตมากที่สุด โดยผลิตทั้งยางก้อนถ้วย ยางแผ่นดิบ และน้ำยางสด ขณะที่กลุ่มยอมรับปานกลางผลิตเพียงยางก้อนถ้วยรูปแบบเดียว สำหรับภาระหนี้สิน กลุ่มยอมรับปานกลางมียอดหนี้คงค้างเฉลี่ยสูงสุดอย่างชัดเจน

3) ปัจจัยด้านทัศนคติด้านความเสี่ยง กลุ่มยอมรับปานกลางเป็นกลุ่มที่มีระดับการยอมรับความเสี่ยง ทั้งความเสี่ยงทั่วไปและความเสี่ยงในการลงทุนสูงที่สุด รองลงมาคือกลุ่มยอมรับสูง และกลุ่มยอมรับน้อย ตามลำดับ

1.4. ผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการยอมรับมาตรฐานการผลิต

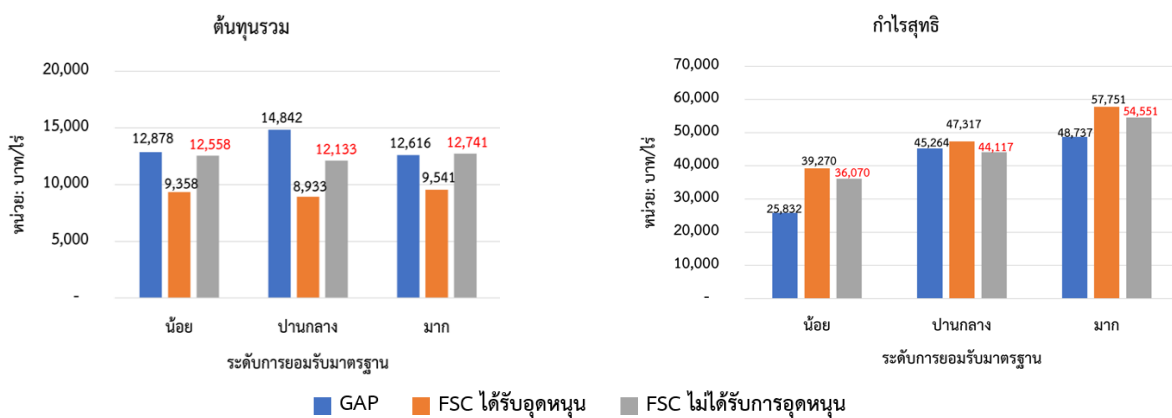
บทวิเคราะห์นี้มุ่งเน้นผลกระทบจากการผลิตยางก้อนถ้วย เนื่องจากเป็นรูปแบบการผลิตที่เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เลือกผลิต โดยมีสาเหตุสำคัญด้านความสะดวกในการจัดการการผลิตและการจำหน่าย การวิเคราะห์เปรียบเทียบผลกระทบระหว่างกลุ่มที่ยอมรับมาตรฐาน GAP และ FSC ในระดับต่าง ๆ ให้ข้อค้นพบที่สำคัญดังนี้

1.4.1. ผลกระทบด้านผลิตภาพ (Productivity) การยอมรับมาตรฐานที่สูงขึ้นมีความสัมพันธ์โดยตรงกับผลิตภาพที่สูงขึ้น โดยกลุ่มยอมรับมาตรฐาน FSC ระดับสูง มีผลผลิตเฉลี่ยสูงสุด 2.69 ตันต่อไร่ ตามมาด้วยกลุ่มยอมรับมาตรฐาน GAP ระดับสูง ผลผลิตเฉลี่ย 2.53 ตันต่อไร่ ในขณะที่กลุ่มยอมรับน้อยมีผลผลิตต่ำกว่าอย่างชัดเจน ประมาณ 1 ตันต่อไร่ (ภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 เปรียบเทียบผลผลิตเฉลี่ยระหว่างระดับการยอมรับมาตรฐาน GAP และ FSC

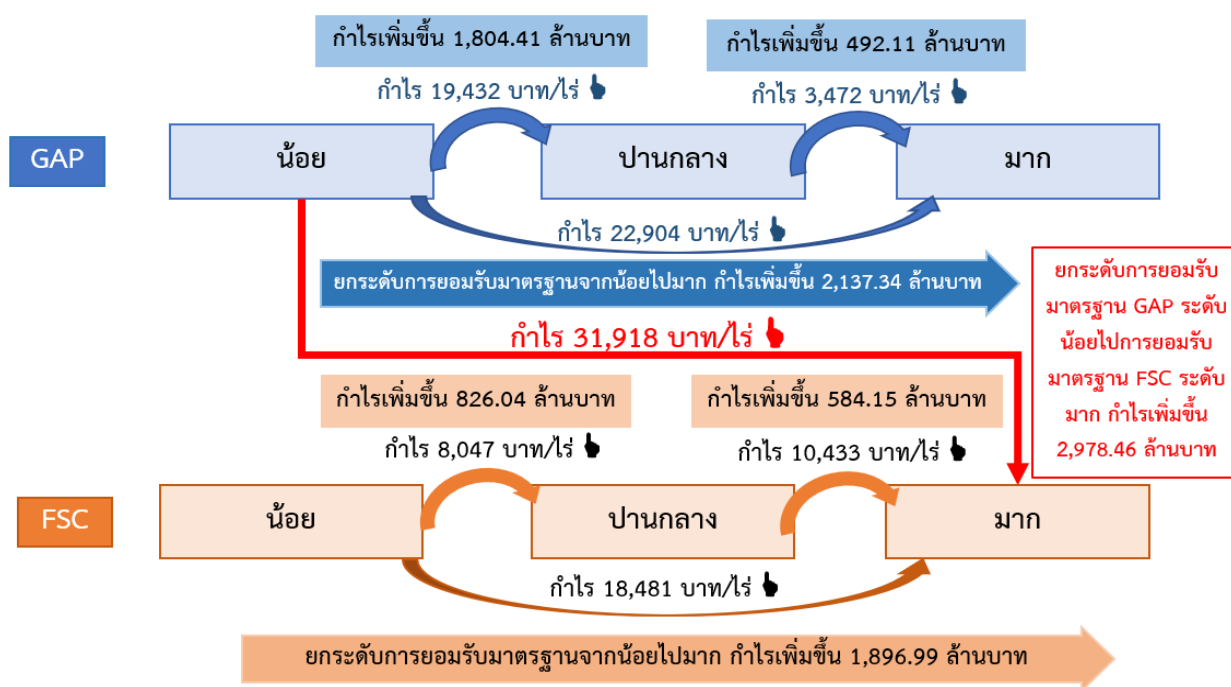
1.4.2. ผลกระทบด้านต้นทุนการผลิต (Production Cost) เมื่อวิเคราะห์โครงสร้างต้นทุนการผลิตอย่างถ่องแท้ พบว่า กลุ่มที่มีการยอมรับมาตรฐานสูงทั้งมาตรฐาน GAP และมาตรฐาน FSC มีสัดส่วน ต้นทุนแรงงานสูงที่สุด โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายในการใส่ปุ๋ย แต่กลุ่มนี้มีต้นทุนค่าสารกำจัดวัชพืชต่ำกว่ากลุ่มที่มีการยอมรับในระดับปานกลางและน้อย เมื่อพิจารณาต้นทุนการผลิตของมาตรฐาน GAP พบว่า ภาพรวมมีต้นทุนรวมเฉลี่ย 13,557 บาทต่อไร่ สูงกว่ามาตรฐาน FSC ที่มีต้นทุนรวมเฉลี่ย 12,477 บาทต่อไร่ แม้จะรวมค่าใช้จ่ายในการรับรองมาตรฐาน FSC กรณีไม่มีเงินอุดหนุนแล้วก็ตาม (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 เปรียบเทียบต้นทุนรวมและกำไรสุทธิเฉลี่ยระหว่างระดับการยอมรับมาตรฐาน GAP และ FSC

1.4.3. ผลกระทบด้านกำไรสุทธิ (Net Profit) กลุ่มเกษตรกรที่มีการยอมรับมาตรฐานในระดับสูงจะมีกำไรสุทธิเฉลี่ยสูงสุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลิตภายใต้มาตรฐาน FSC ให้ผลกำไรสูงกว่ามาตรฐาน GAP อย่างมีนัยสำคัญ โดยกลุ่มยอมรับ FSC ระดับสูงได้รับกำไรสุทธิสูงสุดถึง 57,751 บาทต่อไร่ (ภาพที่ 3) ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นถึงศักยภาพในการยกระดับรายได้ที่ชัดเจน กล่าวคือ หากเกษตรกรยกระดับการปฏิบัติจากระดับน้อยมาสู่ระดับสูงในมาตรฐาน FSC จะสามารถเพิ่มกำไรสุทธิได้ถึง 18,481 บาทต่อไร่ และหากยกระดับจากระดับปานกลางจะเพิ่มกำไรได้ 10,433 บาทต่อไร่ ประเด็นสำคัญคือ แม้ในกรณีที่เกษตรกรต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในการขอรับรองมาตรฐาน FSC เองโดยไม่ได้รับการอุดหนุน กำไรสุทธิของกลุ่มยอมรับ FSC ระดับสูงก็ยังคงมากกว่ากำไรสุทธิของกลุ่มที่ยอมรับมาตรฐาน GAP 5,762 บาทต่อไร่

1.4.4. การประมาณการผลกระทบเชิงเศรษฐกิจในภาพรวม เมื่อประมาณการผลกระทบเชิงเศรษฐกิจในภาพรวม โดยใช้ข้อมูลพื้นที่เพาะปลูกยางพาราที่เหมาะสมของจังหวัดตราดเป็นฐานในการคำนวณพบว่า การยกระดับการยอมรับมาตรฐานของเกษตรกรมีศักยภาพในการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจอย่างมหาศาล ผลการจำลองชี้ให้เห็นถึงแรงจูงใจทางการเงินที่ชัดเจนในหลายระดับ โดยการยกระดับจาก GAP ระดับน้อยไปสู่ระดับมาก สามารถเพิ่มกำไรสุทธิได้ 22,904 บาทต่อไร่ และการยกระดับจาก FSC ระดับน้อยไปสู่ระดับมาก จะเพิ่มกำไรได้ 18,481 บาทต่อไร่ ทั้งนี้ เส้นทางยกระดับที่สร้างผลตอบแทนสูงสุดคือจาก GAP ระดับน้อยไปสู่ FSC ระดับมาก ซึ่งมีศักยภาพในการเพิ่มกำไรสุทธิให้เกษตรกรได้สูงถึง 31,918 บาทต่อไร่ ในภาพรวมของทั้งจังหวัด การส่งเสริมให้เกิดการยอมรับมาตรฐาน FSC ในระดับสูงอย่างทั่วถึง จะสามารถสร้างผลกำไรเพิ่มเติมในภาคเกษตรได้ ไม่น้อยกว่า 1,000 ล้านบาท (ภาพที่ 4)

ภาพที่ 4 ผลกระทบของการยกระดับการยอมรับมาตรฐาน GAP และ FSC

2. อภิปรายผล

ผลการวิจัยชี้ว่า เกษตรกรชาวสวนยางพารากลุ่มตัวอย่างมีศักยภาพในการปรับตัวสู่ระบบการผลิตที่ได้มาตรฐาน ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการเข้าร่วมในโซ่มูลค่าโลก (GVC) โดยความพร้อมนี้สะท้อนผ่านการที่เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างเกือบครึ่งหนึ่งได้รับการรับรองมาตรฐาน FSC สอดคล้องกับแนวโน้มการค้าโลกที่มุ่งเน้นความยั่งยืน อย่างไรก็ตาม การยอมรับมาตรฐาน GAP ยังอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากความท้าทายด้านเทคนิค เช่น การควบคุมค่า pH ของดิน และข้อกำหนดด้านเวลาขนส่งน้ำยางที่ไม่สอดคล้องกับวิถีปฏิบัติจริง ในขณะที่มาตรฐาน FSC มีอุปสรรคด้านการบริหารจัดการสวัสดิภาพแรงงานและความซับซ้อนของเอกสาร สอดคล้องกับงานวิจัยของ Reardon et al. (2019) ที่ชี้ว่าเกษตรกรรายย่อยในประเทศกำลังพัฒนามักมีข้อจำกัดด้านเงินทุนและข้อมูลในการปรับตัวเข้าสู่มาตรฐานการผลิตที่สูงขึ้น

ปัจจัยขับเคลื่อนการยอมรับมาตรฐานผลวิจัยชี้ให้เห็นว่า ความรู้และทัศนคติ เป็นปัจจัยสำคัญตามแนวคิดของ Rogers (2003) ในการยอมรับเทคโนโลยี โดยเกษตรกรที่ขาดความเข้าใจในข้อกำหนด โดยเฉพาะมาตรฐาน FSC มักมองว่าสามารถปฏิบัติได้หากจำเป็น แต่ยังไม่ได้ลงมือทำ สะท้อนให้เห็นว่าการให้ข้อมูลที่ชัดเจนและครบถ้วนเป็นกุญแจสำคัญในการผลักดันให้เกิดการยอมรับและนำไปปฏิบัติจริง

นอกจากนี้ ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมยังมีอิทธิพลสูง โดยเกษตรกรที่มีรายได้ภาคเกษตรและพื้นที่ปลูกมากกว่า มีแนวโน้มยอมรับมาตรฐานในระดับสูง เนื่องจากเป็นแหล่งเงินทุนสำหรับการดำเนินงานในฟาร์ม อีกทั้งยังพบว่า ผู้ที่ยอมรับมาตรฐาน GAP ในระดับสูงมักจะยอมรับมาตรฐาน FSC สูงด้วยเช่นกัน บ่งชี้ถึงศักยภาพด้านการจัดการฟาร์มและทัศนคติที่เปิดกว้างต่อการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Meijer et al. (2015) ที่พบว่าทัศนคติเป็นปัจจัยภายในที่สำคัญในการยอมรับนวัตกรรม ด้านผลตอบแทน แรงจูงใจทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยที่เด่นชัดที่สุด โดยเฉพาะมาตรฐาน FSC ที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่ามาตรฐาน GAP อย่างมีนัยสำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านผลิตภาพการผลิต 2) ด้านต้นทุนการผลิต แม้ต้นทุนแรงงานจะสูงขึ้น แต่ต้นทุนสารกำจัดวัชพืชลดลงอย่างเห็นได้ชัด สะท้อนถึงการจัดการฟาร์มอย่างมีประสิทธิภาพ และ 3) ด้านกำไรสุทธิ หากเกษตรกรปรับเปลี่ยนจากมาตรฐาน GAP ไปสู่มาตรฐาน FSC จะมีกำไรสุทธิเพิ่มขึ้น และหากขยายผลให้ครอบคลุมทั้งจังหวัดตราด จะสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้ภาคเกษตรได้ไม่น้อยกว่า 1,000 ล้านบาท กล่าวได้ว่า การยอมรับมาตรฐานการผลิตอย่างยั่งยืนไม่เพียงช่วยเพิ่มผลิตภาพและกำไรสุทธิให้แก่เกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งเป็นแรงจูงใจสำคัญที่ผลักดันให้เกษตรกรเข้าร่วมในห่วงโซ่มูลค่าโลก ตามแนวคิดของ Rogers (2003) ที่ว่าการยอมรับมาตรฐานขึ้นอยู่กับผลตอบแทนสุทธิ และ Reardon et al. (2009) ที่ระบุว่าการเข้าร่วม GVCs ส่งผลต่อสวัสดิการที่เพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และให้ความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจได้ตามแนวทางการผลิตอย่างพาราอย่างยั่งยืน

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาการยอมรับมาตรฐานการผลิตอย่างพาราอย่างยั่งยืนของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดตราด และสุราษฎร์ธานี สรุปได้ว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีระดับการยอมรับมาตรฐาน FSC สูงถึงร้อยละ 50 ของเกษตรกรทั้งหมด มีตัวชี้วัดที่เกษตรกรปฏิบัติได้ค่อนข้างน้อย คือ ด้านแรงงาน การประเมินความเสี่ยงและด้านความปลอดภัยของแรงงาน และการปลูกยางในพื้นที่ขึ้นบันได เช่นเดียวกับมาตรฐาน GAP เกษตรกรส่วนใหญ่มีระดับการยอมรับอยู่ในระดับสูงและปานกลาง

จากการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทน สรุปได้ว่า เกษตรกรที่ยอมรับมาตรฐาน GAP และมาตรฐาน FSC ในระดับมากจะมีต้นทุนสูงกว่ากลุ่มที่ยอมรับน้อย แต่ก็มีผลผลิตและกำไรเฉลี่ยสูงกว่าเช่นกัน หากจะยกระดับมาตรฐาน GAP จากระดับการยอมรับน้อยไประดับการยอมรับมากมาก สามารถเพิ่มกำไรได้ 22,904 บาทต่อไร่ต่อฟาร์ม เมื่อประเมินผลกระทบในพื้นที่ศึกษาทั้งหมด สามารถเพิ่มกำไรได้ถึง 2,137.34 ล้านบาท สำหรับมาตรฐาน FSC หากยกระดับการยอมรับจากระดับน้อยไปมาก สามารถเพิ่มกำไรได้ 18,481 บาทต่อไร่ต่อฟาร์ม หรือคิดเป็นมูลค่ารวม 1,896.99 ล้านบาทของพื้นที่ศึกษา

2. ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า หากเกษตรกรสามารถยกระดับจากมาตรฐาน GAP เป็น FSC จะช่วยให้ผลตอบแทนสุทธิทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น แต่การที่จะส่งเสริมให้เกษตรกรเพิ่มระดับการยอมรับมาตรฐานจำเป็นต้องมีการส่งเสริม โดยให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐาน FSC เพิ่มขึ้น ซึ่งจะเพิ่มโอกาสให้เกษตรกรยอมรับมาตรฐานดังกล่าวมากขึ้น ดังนั้น การยางแห่งประเทศไทย (กยท.) จึงควรจัดทำแผนยุทธศาสตร์ระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว เพื่อส่งเสริมมาตรฐาน FSC โดยใช้หลักของการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และมีการพัฒนาศูนย์กลางการถ่ายทอดความรู้ด้านยางพาราในชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- การยางแห่งประเทศไทย. (2568). *คู่มือเกษตรกรสมาชิกกลุ่มจัดการสวนยางพารา (FSC)*. สืบค้นจาก <https://www.raot.co.th/download/FSC/a02.pdf>.
- สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2568). *การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practices: GAP)*. สืบค้นจาก <https://url.in.th/FaPKk>.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2567). *สถานการณ์ยางพาราและแนวโน้ม ปี 2567*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
- สุรศักดิ์ ตาดทอง, สัจจา บรรจงศิริ, บำเพ็ญ เขียวหวาน และบัญชา สมบูรณ์สุข. (2566). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับปัญหาในการจัดการสวนยางที่จะนำไปสู่ความยั่งยืน ตามมาตรฐานการจัดการสวนป่ายั่งยืน. *วารสารวิจัยและส่งเสริมวิชาการเกษตร*, 40(1), 196–209.
- Anderson, D. R., Sweeney, D. J., & Williams, T. A. (2011). *Essentials of Statistics for Business and Economics*. (6th ed.). Boston, MA: South-Western Cengage Learning.
- Meijer, S. S., Catacutan, D., Ajayi, O. C., Sileshi, G. W., & Nieuwenhuis, M. (2015). The role of knowledge, attitudes and perceptions in the uptake of agricultural and agroforestry innovations among smallholder farmers in sub-Saharan Africa. *International journal of agricultural sustainability*, 13(1), 40-54.
- Reardon, T., Lu, L., & Zilberman, D. (2019). Links among innovation, food system transformation, and technology adoption, with implications for food policy: Overview of a special issue. *Food policy*, 83, 285-288.
- Rogers, E. M. (2003). *Diffusion of innovations*. (5th ed.). New York: The Free Press.

